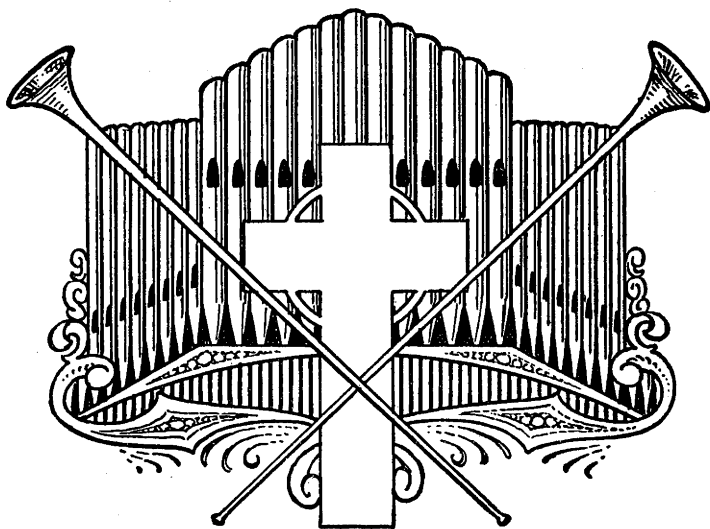

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

ORGAN FÖR
SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER

OCH

SVERIGES ALLMÄNNA ORGANIST- OCH KANTORSFÖRENING

UNDER MEDVERKAN AV INTENDENTEN *BENGT CNATTINGIUS*, LINKÖPING, PROFESSOR *OTTO OLSSON*, STOCKHOLM, KOMMINISTERN, TEOL. LIC. *KNUT PETERS*, HÄSTHOLMEN, OCH MUSIKDIREKTÖR *SVANTE SJÖBERG*, KARLSKRONA

UTGIVEN AV KOMMINISTER *ARTHUR ADELL*, STJÄRNORP

15 MAJ

FJÄRDE ÄRGÅNGEN

1929

LUND, C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Innehållsförteckning.

Uppsatser.

	Sid.
A. Adell: Kyrkklockor	44
— » — Den praktiska prästutbildningen	132
— » — Högmässa och kyrkoår	154
F. M. Allard: Predikan vid vespergudstjänst i Skara domkyrka den 15 aug. 1929	161
G. Aulén: Nya riktlinjer för arbetet inom Kyrkosångens Vänner	59
Y. Brilioth: Kyrkomötet i Örebro 1529	49
B. Cnattingius: Utställningen av kyrklig textilkonst	17
— » — Konst och liturgi	165
G. Herrlin: Vid friska vatten	130
H. Hägglund: Ett kapitel om predikans genesis	145
E. Liedgren: Glömda rikedomar	177
A. Malmberg: En predikosamling ur psalmvalssynpunkt	182
O. Mannström: Två morgonhymner från gamla kyrkan	12
C. A. Moberg: Den gregorianska sången i den romerska kyrkan	33
— » — Pius X och den kyrkliga musiken	71
— » — »Ny saklighet» inom nutida katolsk kyrkomusikalisk komposition	81
— » — Musikhistoriska lärdomar	104
G. Molis-Mellberg: Psalmbooksfrågans behandling vid kyrkomötet i Finland	5
— » — Handboksfrågornas behandling vid senaste kyrkomötet i Finland	19
O. Olsson: Orgelspelets mästare	152
K. Peters: Sveriges första svenska kyrkohandbok	54, 65
— » — Dopritualet i 1529 års handbok	100
— » — Till prefationens musikaliska historia i Sverige	138
C. Rogberg: Schütz' Musikalische Exequien	10
A. Runbäck: Den unisona körens uppgifter vid högmässan	111
— » — Till frågan om högmässans inledning	167
S. Sjöberg: Erfarenheter från bruket av Koraler till Nya Psalmer	1
— » — Kyrkomusikernas lönefråga	77
M. Wöldike: Thomas Laub og Dansk kirkesang	41
D. Åhlén: Carl Lundell	97
— » — Bachfesten i Leipzig	120
— » — Kurt Thomas	158
W. Åhlén: Nutida orgelproblem	140

Redogörelser och större meddelanden.

	Sid.		Sid.
Om den rätta bönen	1	Nya orglar	32, 80, 128, 191
Bön vid kyrkosångsmöte	129	Händels Messias	16, 32
Bön vid kantors tillträde	129	Bachs juloratorium	31, 48
Kyrkosångens Vänner	28, 62, 191	Schütz' Jesu sju ord på korset	80
Sveriges allmänna Organist- och Kantorsförening	29, 125, 191	Matrikel över svenska kyrkomusici	94
Sveriges Kyrkosångsförbund	30, 191	Sveriges äldsta kyrkoklocka	16
400-års jubileet i Örebro	95	Vigeland dekorerar Lunds domkyrka?	16
Körjubileer: Norrköpings S:t Olai	30	Öppna kyrkor	31
Valdarnsviks kyrkokör	95	Klassisk orgelmusik	128, 160
Karlskrona musikför.	95	Prenumerationsanmälan	191
Kurser och möten: Möteskalender	80	Danmark: Nordiskt körmöte	124
Lit.-kyrkomus. kurs i Skara	95, 141	Norge: Liturgisk nämnd	96
D:o i Karlshamn	95, 127	Trondhjems domkyrka	96
D:o i Berg	126	Norges organistförening	160
Organistkurs i Uppsala	128	Finland: De nya melodierna till psalm-	
Kyrkliga mötet i Stockholm	95	bokstillägget	9
Petrus de Dacia, ruinspel	142	Kyrkomusikdagar i Helsingfors... ..	14
Kyrkliga Frivilligkåren i Upsala	186	Svensk sångfest i Jakobstad	16
Orgeldispositioner	88, 174, 185	Åbo domkyrkas 700-årsfest... ..	16, 96
		Svenska kantor-organistför.	32

	Sid.		Sid.
<i>Tyskland: 17:e</i> Bachfesten	32, 120	<i>England: Evangeliska</i> alliansen och	
<i>2:a</i> Schützfesten	32	engelska kyrkohandboken	13

Recensioner.

A. Litteratur.

<i>H. Biedermann: Aktuelle</i> Orgelbaufragen	143	<i>R. v. Liliencron: Chorordnung</i>	92
<i>M. Björkquist: Den bundna</i> och den fria kyrkan	189	<i>G. Lizell: Den sv. högmässogudstj.</i> ...	154
<i>Bärenreiter-Jahrbuch 1929</i>	47	— » — <i>Vårt kyrkoår</i>	154
<i>C. F. Hennerberg: Orgelns</i> byggnad... ..	25	<i>O. Mannström: Livstrådet</i>	189
<i>Jahrbuch für Liturgiewissenschaft</i>	190	<i>Der Musikant</i>	124
<i>A. Jonæ: Öva dig i</i> gudaktighet	89	<i>Musik und Kirche</i> ..	47
<i>Julböcker: Julhelg</i> för sv. hem	188	<i>H. Olén: Svenska kyrkomusici</i>	25
Linköpings stifts julbok.....	188	<i>Th. Peterson: Själens vägar</i>	190
Lunds stifts julbok	188	<i>G. Ramin: Gedanken zur Klärung</i> des Orgelproblems	140
Till hembygden	189	<i>Svenskt kyrkoliv i Finland</i>	90
<i>O. Larsson: Kyrkoideal</i>	92	<i>N. Söderblom: Luthers lilla katekes</i>	144
<i>E. Liedgren: Svensk psalmdiktning</i> ...	79	<i>E. Wellesz: Bysantinische Musik</i>	190
<i>K. Liesenberg: Der Einfluss</i> der Liturgie	165	<i>N. Zettergren: Svensk gudstjänstritual</i>	144
		<i>M. Åmark: Kyrkklockor</i>	44

B. Musik.

<i>A. Andrén: Svenska stamsånger</i>	123	<i>Th. Laub: Musik og Kirke, Dansk Kirke-</i>	90
<i>J. C. Bach: 44 Choräle</i>	176	kesang, Andelige sange..... (41),	
<i>J. Blennow: Körsånger</i>	27	<i>A. Lehtonen & J. Sundberg: Passions-</i>	124
<i>D. Buxtehude: Missa brevis</i>	79	vesper	124
<i>Dansk Org.-foren. Präludiesamling</i>	79	<i>V. Lübeck: Weihnachtskantate</i>	143
<i>C. H. Debois: Sonate D dur</i>	122	<i>A. Mendelssohn: 6 Choralvorspiele</i> ...	176
<i>H. v. Eyken: Musikalischer Teil zu</i>		<i>G. Molis-Mellberg: Vesper</i>	92
Liliencrons Chorordnung	92	<i>W. A. Mozart: Dir, Seele des Weltalls</i>	123
<i>I. Hannikainen: Vårt hemvist</i>	94	<i>M. Praetorius: Weihnachtslieder</i>	143
<i>H. L. Hassler: Vier Psalmen</i>	27	<i>N. L. Sagnér: Vid juletid</i>	93
— » — <i>Mein Lieb</i>	123	<i>F. Schmidt: Celler Passion 1637</i>	48
<i>O. Jochum: Christ und die Welt</i>	143	<i>H. Schütz: Musikalische Exequien</i>	10
<i>P. Kickstat: Choralvorspiele</i>	176	— » — <i>Der 23 Psalm</i>	143
<i>H. Klemetti: 11 andliga sånger</i>	123	— » — <i>Geistliche Konzerte</i>	143
40 nya koralförspel, utg. av ärkestiftets organist förening	26, 47	<i>K. Straube: Alte Meister des Orgel-</i>	152
<i>A. Krieger: Arien</i>	143	<i>Ur kyrkokörernas repertoar I—II</i>	123
<i>E. Kyander: Stilla är kvällen</i>	94	<i>D. Vikander: Svenska skolkvartetten III</i>	93

In Memoriam.

Lektor <i>A. E. Friedlander</i>	13	Kyrkoherde <i>K. G. Hauffman</i>	24
---------------------------------------	----	--	----

Musikbilaga.

	Häfte		Häfte
<i>J. S. Bach: Pingsthymn</i>	4	<i>J. Kugelman — J. S. Bach: Dig skall</i>	1
— » — <i>Kom stilla död</i>	4	ditt Sion sjunga.....	1
— » — <i>Aftonpsalm</i>	4	<i>G. P. Palestrina: Hell, dag så ljus</i> ...	4

II.

**Tidskrift för Kyrkomusik och
Svenskt Gudstjänstliv**

Redaktionens adress: *Stjärnorp*, Rt. 4 a
Postgiro 31495

Expeditionens adress: *Gleerups Förlag*,
Lund, Rt. 111
Postgiro 30843

Tidskriften utkommer med 1 nummer den
15 i varje månad. För juli—augustinumren
dubbelnummer den 1 augusti

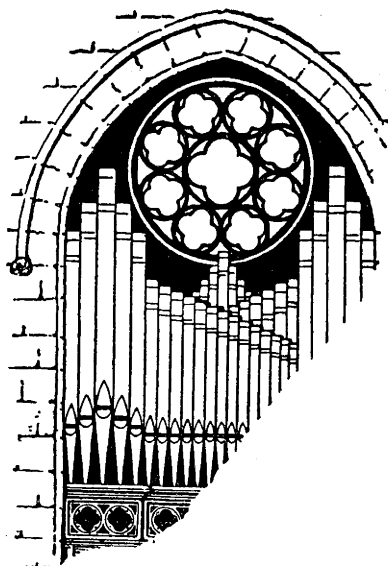
Prenumerationspris: å posten, i bokhandeln
eller direkt från förlaget: kr. 4:50 pr år

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.
Rabatt vid större annons och vid upp-
reppning av annons i flera nummer

Detta nummer innehåller bl. a.:

Komminister *K. Peters*, Hästholmen:
Sveriges första svenska kyrkohandbok, II.
— Docenten *C. A. Moberg*, Upsala: Pius
X och den kyrkliga musiken. — Musik-
direktör *S. Sjöberg*, Karlskrona: Kyrko-
musikernas lönefråga. — Recensioner. —
Meddelanden.

Lediga tjänster se omslagets sid. IV.

Tonskönhet

och ett gediget omsorgs-
fullt utförande giva våra
K Y R K O O R G L A R
en rangplats inom mo-
dern orgelbyggnads-
konst

**A. MÅRTENSSONS ORGELFABRIK
LUND**

Sveriges första svenska kyrkohandbok.

Ett 400-årsminne.

II.

VI SKOLA nu se, hur Olavus Petri i anslutning till de förut angivna grundsatserna utgestaltade sitt handboks försök. Då framställer sig först frågan, vilka handlingar som blivit upptagna. Att avgöra frågan om, vad som av det medeltida materialet skulle medtagas och vad som skulle slopas, var förvisso icke lätt. Å ena sidan stod det evangeliska sanningskravet, å andra sidan hänsynen till »de svaga».

De förut uppräknade kyrkliga akterna, som voro representerade i de medeltida manualen, låta sig ur dogmatisk synpunkt indelas i tvenne grupper av väsentligen olika karaktär och anseende.

Till den förra och viktigaste höra då de, som enligt den medeltida uppfattningen voro av sakramental natur, sålunda:

1) Dopet.

2) Brudvigseln med dess (naturligtvis icke sakramental) bihang Benedictio thalami eller brudhusvälsignelsen.

3) Den komplex, som vi kunna sammanfatta under namnet dödsberedelsen med botens, kommunionens och sista smörjelsens sakrament, vartill (den icke sakramental) begravningen, med vad därtill hör, sluter sig.

Den senare gruppen utgör ett litet urval bland de äldsta och viktigaste medeltida s. k. benediktionerna, d. v. s. välsignelser över naturföremål. Vilken otroligt stor roll dessa benediktioner spelade under medeltiden, då snart sagt allt skulle av kyrkan välsignas, kan man få en livlig föreställning om genom Franz' stora arbete »Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter». Att förhållandena i Sverige på denna punkt någorlunda liknade de i Tyskland rådande, torde icke finnas anledning att betvivla. Däremot ge oss de tryckta manualen icke mycken föreställning om dessa benediktions utsträckning. Kyrkan själv torde icke med odelad glädje ha sett den ständiga ökningen i antalet föremål, som av den folkliga uppfattningen behövde den kyrkliga välsignelsen, ej heller den utomordentliga rikedom på formler och formulär för alla möjliga och omöjliga fall, som utbildat sig. I sina officiella böcker intog hon därför endast ett mycket måttligt antal benediktioner.

För reformatörerna var likväl detta lilla antal alltför stort. Med en iver, som endast kan förklaras ur den oerhörda vidskepelse, som bedrevs med dessa benedicerade och exorciserade naturobjekt — främst vigvattnet — bekämpa de hela det medeltida benediktionssystemet. Redan under medeltiden hade det icke saknats kritiska röster. Såväl

Wycliffe som hussiterna hade uttalat sig mycket fientligt mot benedictionerna. Vid reformationens begynnelse finna vi ock så tidigt som 1520 en litterär fejd i detta ämne mellan Karlstadt och ett par minoritermunkar. Luther intog emellertid till en början en ganska konservativ hållning. I Taufbüchlein av år 1523 bibehåller han sålunda både saltet och smörjelsen med olja. Sedermera blev han emellertid så mycket mera hätsk och härledde benedictionerna direkt från djävulen. Följande citat ur skriften »Von den Conzilien und Kirchen» (1539) må tjäna att belysa Luthers senare uppfattning: »När nu djävulen såg, att Gud bygger en sådan helig kyrka, så försummade han sig icke, utan byggde sina kapeller därbredvid, större än Guds kyrka, och gick detta så till: han såg, att Gud tog utvärtens ting, såsom dop, ord, sakrament, nycklar o. s. v., varigenom han helgade sin kyrka; då kom han ock fram med utvärtens ting (emedan han alltid är Guds apa och vill härma Gud i alla ting och göra det bättre) och desse skulle ock helga; likasom han gör med vädermakare, trollkarlar och djävlabesvärjare o. s. v., dem han ock låter bedja Fader vår och läsa evangelium över sina konststycken, att det skall vara en stor helgedom. Sammalunda har han ock genom påvarna och papisterna låtit viga eller helga: vatten, salt, örter, ljus, klockor, bilder, agnus Dei, pallia, altare, mässhakar, plättar, fingrar, händer o. s. v.; ho vill uppräknat allt. Och slutligen låtit så helga munkkåpor, att många människor äre i dem döde och begravnade, som ville de därigenom varda saliga. Nu vore det väl i sin ordning, om man uttalade Guds ord, välsignelse eller bön, över sådana ting, såsom barnen göra, när de gå till bords, och över sig själva, när de gå till sängs eller uppstå, varom St. Paulus säger (1 Tim. 4: 5): Allt det Gud skapat haver är gott, och varder helgat genom Guds ord och bönen. Ty därav får Guds skapade verk ingen ny kraft, utan varder befast uti sin förra kraft. Men djävulen har annat i sikte, och vill, att ett Guds verk skall genom hans apespel få en ny kraft och makt. Likasom vattnet bliver genom Guds ord ett dop, ett bad till evinnerligt liv, avtvår synden och gör salig, vilket icke är vattnets natur eller makt; och likasom bröd och vin varder Christi lekamen och blod, och synder förlätas genom händers påläggning, efter Guds instiftelse; så vill djävulen ock, att hans gyckelverk och apspel skall vara kraftigt och uträtta något utöver dess natur. Vigvatten skall avplana synd, det skall utdriva djävlar, avvända spökerier, beskärma barnsängshustrur o. s. v., såsom påven lär oss. Detsamma skall ock salt uträtta. Agnus Dei¹, signat av påven, skall kunna göra mer än Gud själv förmår, så-

¹ En av vax från påskljusen framställd, med bilden av ett lamm försedd tavla, som vigdes av påven. De av Luther åsyftade verserna äro väl de av Franz,

som slikt är beskrivet i rim, vilka jag en gång borde utgiva med glossor. Klockor skola driva bort djävlar i vädret; Antonii kniv sticka djävulen; de signade örterna fördriva giftiga ormar; samt signeri läka kor, undanhålla mjölkstjuvar, släcka eld; vissa brev göra skottfria i krig, och trygga vid andra tillfällen emot järn, eld, vatten, djur o. s. v. Munkeri, mässor o. d., skola förlåna mer än vanlig salighet. Och vem kan uppräknat allt? Det finnes ju ingen aldrig så ringa nöd, att ju djävulen har stiftat ett sakrament eller botemedel däremot.» (Luther, Skrifter, Stockholm 1857—1859, del VII, s. 261.)

Olavus Petri skulle aldrig kunna uttrycka sig så plumpt som Luther. När Luther härleder benedictionerna från djävulen, nöjer sig Olavus Petri med att förklara dem för människopåfund. Redan 1528 hade han i skriften »Om Gudz ordh och menniskios budh och stadhgar» uttalat sig härom. Han skiljer här mellan tvenne slag av människostadgar. Det ena slaget är av rent praktisk natur och har till syftemål, att allting skall tillgå skickeligt och ordentligt i den kristna församlingen. Mot dessa har han givetvis intet att invända. Det andra slaget av människostadgar befäller sådant, som Gud icke har befallt, eller förbjuder sådant, som Gud icke har förbjudit, i syfte att människan genom att lyda dessa stadgar skall göra en Gudi särskilt behaglig gärning och sålunda skaffa sig förtjänst inför Gud. Dessa äro oevangeliska, och den, som därmed menar sig göra Gud en tjänst, bedrager sig. Till denna grupp av människostadgar räknar han »bruka wigdewatn, Palm, wigdt salt, — Olning och mong annor stycke och ceremonier som nw ey wel ståå til förteliandes, the ther nw så hallas och brukas at gudhi skal see ther een tjänist medh» (I: 557). I sin predikan på påskaftonen (Postillan 1530) får han anledning att förklara påskceremonierna såsom »funt wigning, liws och annat sådana» under hänvisning till den gamla seden att döpa endast vid påsk och pingst, varvid han dock icke inlåter sig på någon polemik. På Kyndelsmässodagen kan han dock icke alldeles avhålla sig från ett angrepp på ljusvigningen. Efter en erinran om att bruket är att härleda från hedendomen, fortsätter han: »Men medh thenne kyndermesso liwsz äre mong misbrwk och wiskepilsse vpkommen, så at wel wore så nyttigt, Ja mykit bettere, at wij platt ingen liwsz wigde, än at wij skole sådana fastelaghen löpa ther medh, Så skal man nw thet weta, ath thenne liwsz haffua ingen mera krafft än annor liwsz, aleenast skal man ther medh komma j hogh at Jesus Christus är thet sanna liwset som oss alla vplysa skal til then ewigha saligheetena». (O. P. III: 371).

a. a., del I s. 571 citerade. Det heter däri bl. a. om ett sådant Agnus Dei: »Peccatum frangit, ut Christi sanguis».

Att Olavus Petri sålunda på det högsta ogillade benediktionerna och ville motarbeta dem, är tydligt. När han utarbetade sin handbok, var det därför fullt naturligt, att han helt resolut strök samtliga medeltida fristående benediktionsformulär. Men han gick längre. Även när någon benediktion innehölls i något av de av honom upptagna formulären, antingen ströks den eller ändrades i mera evangelisk anda. Det förra tillvägagångssättet kan iakttagas i dopformulärets anmärkning vid saltet: »Her görs ey behooff beswärä saltet som her til dags skeedt är för ty thet är aff sin skapelse gudz reena creatwr» (II: 319). Ett prov på det senare tillvägagångssättet finna vi i vigselritualets ringbenediktion. I de medeltida vigselformulären benedicerades ringen med följande bön: *Creator et conseruator humani generis, dator gratie spiritualis, largitor salutis, eterne deus, immitte spiritum tuum sanctum paraclitum super hunc annulum, vt, que eum gestauerit, sit armata virtute celestis defensionis et proficiat ad eternam salutem.* Olavus Petri bibehåller bönen men nedbeder välsignelsen över bruden direkt i stället för över ringen och genom denna över bärarinnan. Bönen får i Olavus Petris omskrivning denna lydelse: »O gudh fadher almechtigher som aff thin obegripeligha godheet haffuer all ting skapat at the skole tienä menniskione til godho / wij bidhie tich at tu wille werdä til at senda tesse thinne tienarinne som thenna ring til sins echteskaps wårteekn berandes warder / thin helga welsignelse ath hon måå ostraffeligha liffua j then helga stadhga som tu henne tilkallat haffuer». (II: 325 f.)

Genom utmönstringen av benediktionerna hade Olavus Petri väsentligen reducerat det material i det medeltida manualen, som kunde komma i fråga till omarbetning.

Ännu mera än av benediktionerna torde emellertid Olavus Petris evangeliska sinne ha upprörts av vissa stycken i det medeltida begravningsritualet. I trenne hänseenden måste med hänsyn till detta betänkligheter framställa sig.

1) Först och främst måste alla själamässor vara honom förhatliga. Skriften vet, säger han, intet om någon skärseld, »vtan segher aleena om tu rwm epter thetta liffuet, jtt theras som trona haffua, thet andra theras som icke haffua trona, the troogne haffua himmelen, the otroogne heluetit» (I: 435 f.). Men då är det också »oredelighit at man håller messo för the dödha, at the ther medh skola komma vthor skärsseeld». Därtill kommer »at messan jntit offer är och kan jngom medhdelas» (ibm). Mässan är fastmera »jtt nådhafult gudz löffte och tilseyelse, hwilkit jngen kan fåå eller noghrom til godho komma eller medhdelat warda, vtan them aleena som medh sin eghen troo hengia til samma löffte och tilseyelse» (I: 425). Den själva jordfästningen

föregående mässan hörde därför till det, som allra nödvändigast måste utgallras ur den evangeliska kulten.

2) Med mässan hängde nära tillhoppa det henne omedelbart föregående dödsofficiet (vigilie mortuorum), omfattande vesper, matutin och laudes. Mot huvudinnehållet i dessa ritual kunde omöjligen i och för sig någon anmärkning från evangelisk synpunkt göras. Till sin allra största del utgöras nämligen dessa »vigilier», liksom för övrigt tidegården i allmänhet, av psalmer ur Psaltaren och läsningar ur den Hel. Skrift (Jobs bok), i stort sett mycket väl valda, så att Olavus Petri gör den medeltida liturgiska traditionen fullständigt orätt, när han såsom en förebråelse i detta hänseende säger: »Äro icke heller the psalma, lectzer, responsoria, som j wigilies jnsatte äre, någhot lydhandes på the dödha» (I: 436). Trots dessa vigiliers bibliska innehåll voro de honom emellertid särskilt förhatliga på grund av den starkt utpräglade meritoriska karaktär, som de (liksom dödmässan) fått. Eftersom skärselden är utsläckt med Guds ord, så måste ock vigilierna liksom dödmässan falla. Voro de verkligen till någon nytta, då vore det synd om de fattiga, som icke kunde låta hålla några vigilier, »ty vtan peningar plägar man intit hålla them». Därtill sjöngos dessa vigilier enligt Olavus uppfattning »skämbliga och vtan alla gudelighet och åthwacht». De voro därför mera lika »jtt gudz gabberij än någhon gudz tjänist» (I: 436). Att han med en sådan uppfattning skulle låta hela dödsofficiet falla i sin svenska handbok, är självklart. Att han emellertid härmed kom att göra det svenska begravningsritualet onödigt fattigt, torde icke kunna förnekas.

3) Ett tredje i Olavus Petris ögon misstänkt moment var den direkta förbönen för den döde, som i de medeltida begravningsformulären förekommer i utomordentligt rikt mått. Att en »absolucio defuncti» i sådana ordalag som den i Upsalamanualet förekommande var oförenlig med evangelisk åskådning, säger sig själv. Den lyder: Dominus iesus christus, qui beato petro apostolo ceterisque eius vicemgerentibus potestatem dedit ligandi atque soluendi, ipse te absoluat ab omni vinculo delictorum, et quantum mee fragilitati permittitur absoluo te, ut sis absolutus ante tribunal domini nostri iesu christi, ut habeas vitam eternam, et viuas in secula seculorum». Men Olavus Petri ställer sig över huvud mycket kritisk mot all bön för de döda. »Hwar en böön skal höörd och fruchtsam wardha, skal hon skee vthi en fast troo och j Christi nampn, Men bönen för the dödha kan icke skee vthaff en retta troo, ty, hoo kan troo ath hon kan wara gudhi tack, epter han ther vm j scriffteene jntit talat haffuer, ey heller noghot exempel ther vm giffuit? Troon stäär jw icke annars än på gudz oordh allena, ther thet icke är ther moste wij twifla, Thet nw vthaff sådant

twiffuel och icke aff troona gåår är synd sägher Paulus, Wij kunne icke heller görat j Christi nampn, epter han jntit haffuer ther vm befalet, ty bidhia j Christi nampn är icke såsom thå man aleena segher, Jach bidher tich j Christi nampn eller för Christi skul, hwar thet så wåre, thå skulle alt skee thet wij vthaff öffuerdådigheet och forwitt bidhie» (I: 425 f.). Att Olavus Petri i detta fall dock icke var så alldeles säker på sin sak, bevisas därav, att han såväl vid »vigningen av lik» som vid själva jordfästningen bibehåller bönen för den döde om än i ytterst försiktig formulering. (Om Luthers och Melanchtons ställning på denna punkt se denna tidskrift 1926, sid. 169.)

Begravningsritualets beskärning enligt ovan antydda grundsatser hade ytterligare i hög grad reducerat manualens material. Vad som nu återstod, var egentligen blott sacramenten. Av dessa vågade sig Olavus Petri emellertid icke på att stryka något. Annars skulle han nog gärna sett, att han sluppit upptaga den sista smörjelsen. Hänsynen till de svaga förbjöd dock en sådan oförsiktighet som att helt och hållet förbigå en tydligen mycket uppskattad akt. Om sina mindre vänliga känslor mot denna »olning» låter han oss emellertid icke vara i tvivelsmål. Det vore »alla likast epter scrifftenne, at samma olning bliffwe til baka». Skall den bibehållas, måste man åtminstone undervisa folket om att denna smörjelse icke, såsom förut skett, finge betraktas som »itt weghabreff eller beskerm emellen dieffuullen och hans (den sjukes) siel», ej heller finge man tro, att den kunde borttaga synderna. Man skulle icke såsom förut skett smörja de sjuka »til dödz» utan efter apostlarnas exempel smörja dem »til lijffz». Dessa brukade smörjelsen nämligen allenast »til en lekamelig läkiedom». Den av Olavus Petri motvilligt behållna sista smörjelsen har sålunda av honom degraderats till en tom ceremoni.

Efter denna redogörelse för Olavus Petris ställning till de medeltida förebilderna torde det vara fullt tydligt, varför Sveriges första svenska handbok kom att innehålla formulär för just följande akter: 1) Döpel-sen, 2) Brudvigseln, 3) Sjukbesöket (boten, sjukkommunionen och sista smörjelsen), 4) Vigningen av lik (commendatio animarum), 5) Jordfästningen. Därtill komma ytterligare tvenne formulär, nämligen ett för barnakvinnors kyrkogång och ett för beredelsen av dödsdömda fångar, detta sistnämnda väsentligen blott en modifikation av sjukbesöksordningen. Vad det förra beträffar, har det ingen förebild i de tryckta medeltidsmanualen, ehuru naturligtvis akten, som är urgammal, förekom även i den svenska medeltidskyrkan.

Vi övergå nu till en kort redogörelse för huru de särskilda formulären av Olavus Petri blivit utgestaltade. (Forts.)

Knut Peters.

Pius X och den kyrkliga musiken.

PIUS X eller Giuseppe Sarti, som hans borgerliga namn lydde, var mer än någon annan påve under det sistförflutna årtusendet skickad att såsom kyrkans högste styresman lagstifta i liturgiskt-musikaliska frågor. Man måste i själva verket — så egendomligt detta än kan låta — gå så långt tillbaka i tiden som till den musikaliska medeltidens första århundraden (600—900-talet), då den påvliga tron pryddes av sådana med kyrkomusikens praktiska och teoretiska sida välbevandrade män som Honorarius I, Vitalianus, Gregorius II, Stephanus III m. fl., vilka alla vunnit sin första utbildning och befordran inom den romerska schola cantorum.

Giuseppe Sarti hade tidigt kommit till insikt om det härskande koralfördärvet inom den katolska kyrkan; det bevisar hans deltagande i den till den store musikteoretikern Guido's ära i Arezzo hållna koral-kongressen 1882, vilken sökte giva uttryck åt den vetenskapliga koralforskningens ställning till de Haberl'ska koralböckerna och gjorde allvarliga föreställningar i Rom, visserligen utan gott resultat. Kongressdeltagarna stämplades på enstaka fanatiskt håll med det fruktansvärda smädenamnet »Aretici-haeretici», och Haberl¹ kunde alltjämt glädja sig åt ritkongregationens stöd. I sin *Magister choralis* (1900, s. 13) kunde han därför avfärda »den s. k. europeiska kongressen» med några kalla rader om, att den vägrade finna sig i de högsta kyrkliga myndigheternas befallningar och med sina föreställningar endast utverkat dessas skärpning i st. f. upphävande. Det är i sanning en underlig ödets skickelse, att en av kongressdeltagarna 20 år senare i kraft av sin ställning som den katolska kyrkans överhuvud skulle upphäva alla dessa påbud, undandraga den Haberl'ska koralupplagan allt stöd och anbefalla utgivandet av en ny, som sedermera förelåg i det närmaste färdig, innan Haberl hann sluta sina ögon i den eviga vilan.

Som biskop av Mantua bevisade Sarti sitt intresse för musiken genom att själv leda sånglektionerna i sitt seminarium, och han avskrev för deras räkning en mängd noter, som ännu finnas bevarade därstädes (jag hämtar mina väsentligaste upplysningar från Peter Wagners *Einführung in die katholische Kirchenmusik*, Düsseldorf 1919). Som medlem av ritkongregationen framlade den nu till patriark av Venedig utnämnde mannen år 1894 en utförlig redogörelse för de åtgärder, som borde vidtagas angående kyrkomusiken. Detta var innehållet också i den följande år offentliggjorda *Lettera pastorale* till det underlydande prästerskapet. Att Giuseppe Sarti redan då hade klart fattat medel och vägar för kyrkomusikens höjande, är tydligt redan

¹ Jfr min artikel i denna tidskrifts mars-nummer.

därav, att icke blott andemeningen utan även hela satser ur Herdabrevet återfinnas i Motu proprio nio år senare. Sarti hade sålunda visat sig äga ingående kännedom om den liturgiska musikens väsen och formproblem, långt innan han som påve erhöll stödet av tvenne sådana första rangens musikaliska rådgivare som Angelo de Santi och den senare så berömde påvlige kapellmästaren och komponisten Lorenzo Perosi, en av den italienska musikens få store mästare under 1800-talet.

I första delen av Motu proprio, § 1, säger Pius X: »Som en väsentlig beståndsdel av den högtidliga liturgin deltaga kyrkomusiken i dess allmänna ändamål, vilket är Guds förhärlikande och de troendes uppbyggelse (Gloria Dei et aedificatio fidelium). Den bidrager till att föröka ceremoniernas skönhet och glans, och liksom det är dess närmaste uppgift att med lämplig sångvisa förse den till de troendes förståelse förelagda liturgiska texten, så är dess särskilda ändamål att förläna denna samma text en större verkningskraft, på det de troende sålunda lättare skola stämmas till andakt och bli beredda att upptaga de ur de heliga hemligheterna framkvällande nådemedlen.» Här har Pius X påpekat en sak av stor vikt: kyrkomusikens uppgift är *icke* i första hand att »uppbygga» de närvarande, den riktar sig främst mot altaret, men är först i andra hand avsedd att hos såväl de musikaliskt verksamma som hos åhörarna väcka andakt. För att fylla denna uppgift måste kyrkomusiken »i än högre grad besitta de egenskaper, som äro liturgin egna: *formernas helighet* och *godhet*, varur den andra egenskapen framgår av sig själv: *universalitet*». — »Den måste vara *helig* och därför utesluta allt profant, ej blott inom sig själv utan även i de utförande organens föredragssätt. Den måste vara en *sann konst*, ty endast då förmår den utöva den verkan på åhörarnas sinnen, som kyrkan har i sikte, då hon upptager tonkonsten i sin liturgi.» I sin Lettera pastorale (1895) hade påven varit inne på just denna tankegång och avslutat den med dessa ord: »kyrkan har alltid fördömt allt i kyrkomusiken, som är lättfärdigt, vanligt, trivialt och löjligt, profant och teatraliskt. Sancta sancte.» — I § 3 uttalar sig påven om den gregorianska sången, som besitter de ovan angivna egenskaperna i högsta grad och därför bör vara ett mönster för all kyrkomusik: »... och man kan med full rätt uppställa följande allmänna lag: en komposition för kyrkan är så mycket heligare och mera liturgisk, ju mera den i sin rörelse (= hållning), inspiration och inre värde närmar sig den gregorianska melodin, medan den å andra sidan är mindre värdig templet, i den mån den visar sig avvika från detta mönster.» I § 4 går Motu proprio in på den musik, som står den gregorianska koralen närmast: »De ovannämnda egenskaperna äger vidare den klas-

siska polyfonin i hög grad, i synnerhet den romerska skolans, den skola, som på 1500-talet uppnår sin högsta fulländning i Pierluigi da Palestrina's verk, ehuru också senare skapats kompositioner av utomordentligt liturgiskt och musikaliskt värde. Den klassiska polyfonin sluter sig på det intimaste till det högsta mönstret för all kyrkomusik, den gregorianska koralen, och förtjänar av denna anledning att användas jämte denna i kyrkans högtidligaste funktioner, såsom det är fallet inom påvliga kapellet. Därför måste denna polyfoni åter flitigt användas också till de kyrkliga funktionerna . . .» — På protestantiskt håll låter sig helt naturligt det av påven angivna programmet icke väl genomföra. Även om jag bortser från de eventuella dogmatiska betänkligheterna i en del av de texter, som t. ex. Palestrina och Orlando di Lasso tonsatt, framstår en flitigare användning av den polyfona katolska kyrkomusiken inom protestantisk gudstjänst som en meningslöshet och orimlighet av det enkla skäl, att den anknyter till liturgiska element, som vi sakna eller besitta endast i ytterligt förkortat skick. Det enda, vi möjligen kunna behålla, är — som bekant — mässordinariets stycken: Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus och Agnus Dei, medan däremot proprietexterna måste falla. Detta kan tyckas självklart, men nog syndas det väl ej så sällan mot en dylik liturgisk sundhetsregel inom den protestantiska världen. I stället borde inom denna en stark odling av de protestantiska tonsättarnas flerstämmiga verk vara en hederssak, dels emedan deras polyfona behandling gällt den protestantiska kyrkomusikens huvudform, den lutherska koralen, dels emedan en dylik odling lovar att ge det rikaste andliga och konstnärliga utbyte.

Men Pius X hade ingalunda avsett, att utom den gregorianska koralen enbart polyfon musik från den flerstämmiga konstens guldålder eller över huvud enbart vokalmusik skulle komma till användning. Men han har uppställt skilda musikstilar och ordnat dem efter lämplighetsgrad: gregoriansk koral, klassisk a capellasång, nyare flerstämmig kyrkomusik och slutligen instrumentalmusik. §§ 5 och 6 behandla den modernare polyfonin: »Kyrkan har alltid erkänt och gynnat framstegen inom konsten, i det den under århundradenas lopp för kultbruk tillåtit det goda och sköna, som det mänskliga ingeniet förstått att utgrunda, naturligtvis alltid under iakttagande av de liturgiska lagarna. Till följd härav är också den modernare musiken tillåten i kyrkan, enär även denna bjuder på verk av sådan godhet, sådant allvar och sådan höghet, som på intet vis äro de liturgiska funktionerna ovärdiga . . . (§ 6). Bland de olika slagen av modern musik ägnar sig allraminst den teatraliska stil, som under de förflutna århundradena i synnerhet i Italien stått i hög blomstring. Till sin natur står

den i det starkaste motsatsförhållande mot den gregorianska sången och mot den klassiska polyfonin, och i följd härav även mot de viktigaste normerna för all god kyrkomusik. Dessutom rättar sig den inre uppbyggnaden och rytmiken ävensom den s. k. konventionalismen i denna stil synnerligen illa efter de fordringar, man ställer på den äkta liturgiska musiken.» — I Herdabrevet har Giuseppe Sarti levererat en lika svidande som charmant och träffande kritik av konventionalismen i musiken: »... naturligtvis är den stora massan förtjust i den (teatraliska stilen), ju mer manierad den är i de konserterande soli, ju mera brusande körerna klinga. Dess hållning betyder konventionalismens toppunkt, en konventionalism, som bildar ett komplex hela partituret igenom i de enskilda styckenas komposition och form. Där finnes det alltid en basaria, en tenorromans, en duett, en kavatina, en kabaletta(?) och en finalkör, alltsammans schablonmässiga stycken ... Jag vet väl, att motståndarna till den äkta kyrkosången icke skola sakna argument för att envisas i sin beklagansvärda hårdnackenhets; men det kan vara nog med att räkna upp dem för att vederlägga dem ... Det första argumentet är den stora aktning, som dessa komponister åtnjuta, av vilka flera varit ivriga katoliker och skrivit sin musik i from anda, i det de bemödat sig om att giva den heliga textens ord ett *gott musikaliskt uttryck*. Men även om detta nu kan lända dessa mästare till ursäkt, så räcker det inte till att rädda deras kompositioner ... *även den dåliga smaken är en fiende till den heliga tonkonsten*, eftersom den världsliga musiken obestriddligen, lättförståelig och framförallt rytmiskt lättfattlig som den är, är mera omtyckt, ju mindre åhöraren åtnjutit en god musikalisk uppfostran. Därför säger man, att folk tycker om den (de förvärldsligade kyrkokompositionerna), och har mod att påstå, att om man ändrade på och avskaffade sådan musik i kyrkan, så skulle de troendes delaktighet i de liturgiska funktionerna minskas. Men frånsatt den påpekan, man kunde göra, att enbart smaken för någonting aldrig kan utgöra ett verkligt värdeomdöme i heliga ting, och att man inte skall giva efter för folk i sådant, som inte är gott, utan uppfostra och undervisa det, så vill jag säga, att man bedriver alldeles för mycket ofog med ordet »folk»; ty det visar sig i verkligheten mycket andäktigare och allvarligare, än man vanligen tror, det har smak för helig musik och går ständigt till de kyrkor, där sådan uppföres ...» — »Man må ej försöka påstå, att om Palestrina levde i våra dagar, så skulle han skriva en helt annan musik. Om han vore bland oss, så kunde han med sin fullkomliga kännedom om liturgiska och konstnärliga regler skänka oss enbart sådan musik, som motsvarar rummets helgd och strömmar ur de eviga källor för all helig musik, som den kyrkliga sången är.» — Vad Giuseppe Sarti här sagt, förtjänar att på det allvarligaste beaktas

av varje av kyrkomusikaliska frågor intresserad människa även hos oss. Det gäller nämligen varken mer eller mindre än kyrkans ställning som musikalisk uppfostrarinna. »Även den dåliga smaken är en fiende till den heliga tonkonsten...», varför vill man icke inse en sådan sak? Man har även i Sverige velat försvara smaklös »kyrko»-musik med tal om den allvarliga religiösa anda, vari den kan ha skrivits, och den andakt, den bereder hos den stora mängden. Vilket fåfängligt tal och vilken brist på förståelse för den pedagogiska synpunkten! Man kan i förra fallet svara ungefär med Pius' ord: om nu också detta kan lända komponister, arrangörer eller kantorer, som nyttja denna slags musik, till en ursäkt, så räcker det inte till att rätta musikarten. Vad angår denna slags musiks uppbyggande inverkan på den stora mängden, så måste man ständigt ha i minne, att det inte finnes någon gräns *nedåt* för vad som kan »uppbygga» en bred allmänhet. Det är en kulturell och musikalisk hjärteangelägenhet för även vårt folk, att den musik, som användes i gudstjänstligt syfte, icke sjunker ned till gatvisans och slagdängans nivå. Det är de kyrkliga myndigheternas sak att uppfostra menigheten även musikaliskt. *Hur har den protestantiska kyrkan under 1800-talet löst denna sin uppgift?* Svaret kan icke bli mer än ett. — Det är ett drygt ansvar, man påtagit sig inför vår svenska musikkultur, och det låter sig icke bestrida, att det nuvarande allmänmusikaliska läget inger allvarliga farhågor. Må därför en varning icke upptagas annorlunda än den givits — i bistert allvar!

I §§ 16—18 ger påven utförliga direktiv för orgelns användning inom kulten; kortare anvisningar förekomma inströdda också i §§ 12, 23 o. s. v. Pius X påpekar, att av alla instrument äger främst orgeln de egenskaper, som göra den skickad till att användas som kulturinstrument, n. b. om den rätt trakteras: man skall inte »spela piano» på den eller överhuvud »kvintilera» så mycket och så ofta tillfälle ges, än mindre då tillfället egentligen *inte alls* är givet. Orgelnisten bör ej få *profanera instrumentet med sin fåfänga*, utan ihågkomma, att detta tjänar som diskret stöd och hjälp åt den med sångens tillhjälp framförda heliga texten. Det fria fantiserandet på orgeln måste reserveras de fåtaliga tillfällen, då det sitter en verklig konstnär på orgelbänken och den liturgiska situationen medgiver en längre improvisation.

Man må ej längre förundra sig över, att § 15 nämner andra musikinstrument endast med reservation och misstro, då det gäller deras användning till kultens musikaliska utsmyckning. Därtill äro exemplen blott alltför talrika på deras missbrukande i gudstjänsten, t. ex. under renässansen och romantiken. Även i våra dagar syndas ofta mot god liturgisk smak genom ett vidsträckt och konsertmässigt bruk

av orkesterensembler i gudstjänsten. § 19 förbjuder helt enkelt användningen av klavér, trummor, bäcken, klockspel o. dyl. liksom också av militärkår inom kyrkans murar. §§ 20 och 21 göra vissa medgivanden, i det t. ex. militärkår må anlitas i processioner, förutsatt, att kompositionerna väljas med urskillning.

*

Överblicka vi det påvliga aktstycket i sin helhet, kan man icke under några omständigheter förneka, att här talar en musikaliskt fackutbildad, världserfaren och klok man. Pius X har icke låtit förleda sig av sina starka musikintressen att göra medgivanden (som han ur rent musikalisk synpunkt eljest troligen gärna gjort), men å andra sidan har han ej heller låtit sig bedraga av någon ensidig liturgisk purism, vilket stundom varit fallet hos en del rigorösa element bland det katolska prästerskapet, som mera frågat efter bokstav än anda i föreskrifter och plåga kallas för »rubricister». Om påvens vidsynta blick på kyrkomusiken vittnar bl. a. det på sin tid livligt omdebatterade och på några håll illa upptagna påpekandet i § 1, att kyrkomusikens *främsta* uppgift är Guds förhålligande, icke åhörarnas uppbyggelse. I själva verket har han förstått att i ovanligt hög grad gå en medelväg mellan de blott alltför vanliga extremerna musikantglädje och rigorös musikasketism.

Vad vi här i Sverige framför allt ha att lära av Motu proprio (det förtjänar framhållas än en gång!), är dess vidhjärtade syn på musikens betydelse inom gudstjänsten tillika med dess stränga krav på konstnärlig fullviktighet och allvar. Den dubbla fara, påven framhållit: konsertgudstjänst å ena sidan, okultiverat och förråande marknadsgyckel å den andra, ha vi dess värre icke i full utsträckning insett, mest beroende på, att man så föga förstått begreppet kyrkomusiks egentliga innebörd och att vår musikaliska bildning i genomsnitt är så häpnadsväckande ytlig till skillnad från våra kunskaper på nästan varje annat område. Vad vi måste göra för att upphjälpa detta, är endast en enda sak: *skaffa möjligheter för ökad musikundervisning, framför allt i sång*. Begåvningarna finnas alltid till hands, det är läromöjligheterna, musikmiljön, som hittills saknats i större utsträckning. Den institution, som har det största praktiska intresset av en ökad musikkultur, framför allt i sång, är kyrkan. Den har förut under tidernas lopp varit den stora läromästarinnan häri, och i de fall, då den skött sin uppgift mera rationellt, har den kunnat uppvisa musikhistoriens beundransvärdaste perioder av blommande tonkonst. Det är närmast två sådana epoker, min nästa artikel skall beröra, den ena är evangelisk, den andra katolsk, bådas viktigaste förutsättningar var en brinnande kärlek till tonkonsten och en lysande organisationstalang.

Carl-Allan Moberg.

Kyrkomusikernas lönefråga.

I SAMBAND med sitt ordinarie årsmöte i Stockholm sislidna 1 januari uppvaktade Centralstyrelsen för Sveriges Allmänna Organist- och Kantorsförening Ecklesiastikministern. Vid detta tillfälle framförde styrelsens ordförande, musikdirektör S. Sjöberg, Karlskrona, kårens önskemål i lönehänseende. Han yttrade därvid:

Herr Statsråd!

För snart 29 år sedan, eller den 6 juli 1900, framlämnades till Konungen genom en deputation kyrkomusiker en petition, den sedermera så kallade klockarepetitionen. Den innehöll krav på att få ordning i organisters, kantorers och klockares tjänsteställning och löneförhållanden. Sedan petitionen behandlats av stiftsstyrelser, länsstyrelser, rikets kyrkoförsamlingar, en stor del departement och kollegier, blev dess närmaste resultat, snart sagt, ingenting. Den 1901 bildade Sveriges Allm. Org. o. Kantorsförening lyckades genom sin centralstyrelse emellertid utverka tillsäntande av en *kunglig kommitté* 1907, vilken skulle avgiva betänkande med anledning av de i petitionen framlagda förslagen. År 1908 blev betänkandet färdigt och i ganska stor utsträckning kårens krav beaktade i detsamma. Många uppvaktningar hos regeringen gjordes av Centralstyrelsen, varvid löften gavs, att frågan, så snart ske kunde, skulle framläggas för riksdag och kyrkomöte. 1909 års urtima kyrkomöte fick frågan till behandling genom prof. Pfannenstills motion — icke genom kungl. prop. Motionen föreslog, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t begära omarbetning av klockareinstitutionen i överensstämmelse med den s. k. klockarepetitionen och kungl. kommitténs betänkande samt propositions framläggande för riksdag och kyrkomöte. Kyrkomötet ställde sig välvilligt, men — avslög motionen.

Frågan visade sig mer och mer svårlöst: särskilt tarvade klockareboställena en utredning, och vid Centralstyrelsens uppvaktning 1913 hos ecklesiastikministern gavs det besked, att så snart en dylik utredning blivit gjord, skulle proposition föreläggas riksdagen. Förhoppningarna att få frågan upp vid 1915 års riksdag kommo på skam; i stället tillsattes en *kungl. kommitté N:o 2* för ytterligare utredning av frågan. Kommitténs förslag ingavs till Kungl. Maj:t i *maj 1915*. Kyrkomusikerna hoppades nu, att efter så grundliga utredningar frågan enligt givet

löfte skulle föreläggas kyrkomöte och riksdag, men därav blev intet. Kungl. Kammarkollegium ansåg nämligen, att ytterligare en del frågor rörande klockareboställena måste utredas.

För denna slutliga utredning tillkallades regeringsrådet Thulin, vilkens noggranna och omfattande arbete måste ha sin tid och därför ej kunde överlämnas förrän i *sept. 1919* jämte lagförslag rörande kantorer. I oktober samma år tillkallades fyra sakkunniga, bl. dem kantor Borgh i Lekaryd, vilken redan suttit i 1907 års kommitté; i *mars 1920* var dessas arbete slutfört och utgjordes av det förslag till lag angående kantorer, som äntligen kom inför kyrkomöte och riksdagen 1921. Kyrkomötet *antog* förslaget med vissa ändringar, bl. a. den att lagförslagets yrkande på bidrag av kyrkofonden till kantorers avlöning ströks. Riksdagen *avslog*, bl. a. av den orsaken, att den ej ville gå med på stadgade minimilöner eller ingripa i församlingarnas självbestämmanderätt.

Förstämning grep kyrkomusikerkåren efter denna svåra motgång; det var dock över 20 års strävan, som varit fruktlös.

1922 års allm. organistmöte i Stockholm uppdrog åt Centralstyrelsen att hos dåvarande ecklesiastikmin. statsrådet Clason efterhöra, huruvida lagförslaget ånyo kunde föreläggas riksdagen; Centralstyrelsen fick det svar, att så ej kunde ske. Styrelsen försökte då att gå de *partiella* reformernas väg och inlämnade till Konungen en skrivelse rörande *pensionsfrågan*. Statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. avböjde i avgivet yttrande, vilket medförde, att ärendet ej föranledde till någon åtgärd. Kantorsfrågan måste alltså lösas i sin helhet. 1924 års allmänna kyrkosångsmöte i Skara anhöll hos Kungl. Maj:t, att 1920 års lagförslag måtte föreläggas riksdag och kyrkomöte, år 1925 ingav Centralstyrelsen en petition med samma hemställan, och vid samma års kyrkomöte frambars av biskop Danell o. regeringsrådet Thulin en motion, vari föreslogs, att kyrko-

mötet måtte hos regeringen anhålla, att det senaste av kyrkomötet antagna förslaget måtte snarast möjligt och utan rubbning i de huvudsyften, man avsett vinna, överarbetas i syfte att få de hinder avlägsnade, som föranlett, att riksdagen fällde förslaget. Motionen bifölls av kyrkomötet.

Ännu har denna överarbetning icke kommit till stånd.

Vid det möte med ombud från organistföreningarna i de särskilda stifteten, vilket hölls i Stockholm 1927, valdes trenne deputerade, som uppvaktade ecklesiastikministern och uti inlämnad skrivelse bl. a. anhöllo om överarbetning av förslaget, såsom och kyrkomötet begärt, samt om dess framläggande för riksdagen i så god tid, att det hunne behandlas av nästa kyrkomöte. Hösten 1927 uppvaktades ecklesiastikministern av en delegerad från Centralstyrelsen för att efterhöra, när det vid förra uppvaktningen givna löftet om överarbetning kunde infrias; svaret blev, att frågan skulle komma upp, så snart den hade någon utsikt till framgång. I mars 1928 uppvaktade Centralstyrelsens ordf. o. vice ordf. ecklesiastikministern, som då fann sig böra avvakta K. Musik. Akad:s förslag om organistexamen, men *lovade, att sedan nämnda förslag inkommit*, genast föranstalta om kantorsförslagets överarbetning.

De orsaker, som framtungit kyrkomusikernas snart 30-åriga arbete för sin tjänsteställning och sina löneförhållanden äro till allra största delen väl kända; dock kunna några synpunkter särskilt framhållas. Många tjänster tillsättas lättvindigt, i det de givas åt oexaminerade mot låg lön: i senaste organistmatrikel upptagas för Visby stift 44 organister; av dessa hava endast 5 avlagt organist- och kyrkosångareexamen, 9 endast kyrkosångareexamen, 23 ingen kyrkomusikalisk examen, men folkskollärarexamen, och 7 *ingen examen alls*. Kyrkomusikern gör sin insats i gudstjänsten, han är ledaren av den musikaliska delen: bör han icke då ha den ställning, som honom tillkommer, icke blott som medtjänare vid gudstjänsten, utan även som utöware av sin konst, eller är hans verksamhet i

statskyrkans tjänst av intet värde? Hans ekonomiska förhållanden såsom kyrkans tjänare äro på de flesta ställen sådana, att det verkar otroligt. I detta sammanhang vilja vi påpeka följande: flera domkapitel hava efter anförda klagomålen höjt av vissa församlingar bestämda lönebelopp för organist och kantor; då domkapitlets beslut hos Kungl. Maj:t överklagats, har Kungl. Maj:t ställt sig på församlingens sida och fastställt dennas beslut. Av detta ha kyrkomusikerna tyckt sig finna, att Kungl. Maj:t anser kyrkomusikernas löner tillräckliga. Klart är, att kyrkomusikernas förhoppningar om ändring till det bättre hålla på att grusas; att kåren ej längre kan finna sig i att av statsmakterna se sig i ganska hög grad tillbakasatt, är uppenbart.

På senare tiden har icke blott *inom* svenska kyrkan, utan även *utom* henne en glädjande rörelse börjat taga fart: *den blandade körsången odlas*. Kyrkomusikerna äro naturligtvis ledare för kyrkans körer, men de äro även ledare för de särskilda, mera profana körerna i bygderna. Hela denna folk-rörelse och dess sunda utveckling beror på deras insats: de äro kulturbärare av kanske större betydelse, än mängden tror. Ej minst i vår tid med dess förflackning och förskämda smak i musikaliskt hänseende är det av vikt att tillvarataga alla krafter, som arbeta — under stora svårigheter och oegennyttigt — på kulturens höjande, icke minst genom ungdomens vinnande för ett ädelt nöjesliv.

Vi hava nu vördsamt för Eder, Herr Statsråd, framlagt vår sak och våra bekymmer. Vi drista oss att framställa den frågan till Eder, när den av förutvarande ecklesiastikministern utlovade överarbetningen av senaste lagförslaget angående kantorer kan äga rum. Vi hoppas härjämte, att det av Musikaliska Akademien till regeringen inlämnade förslaget rörande kyrkomusikerexamen snarast blir behandlat, och våga anhålla, att även ämnet *kördirigering* måtte ingå i *kantors- och lägre organistexamen*. Vi våga därtill hemställa, att lagförslaget om kantorer må föreläggas riksdagen i så god tid, att det kan behandlas av nästa kyrkomöte.

Recensioner.

Emil Liedgren: Svensk Psalmdiktning i urval för skolor och självstudium. Skrifter utgivna av modersmålsläraarnas förening. Gleerups förlag, 1: 20.

Helt nyss passerade Sveriges ypperlige hymnologiske samlare och forskare, lektor Emil Liedgren i Västerås, sin levnads fem första dekader. Svensk psalmdiktning har varit hans livs patos. Med den vetenskapligt skolade grundligheten har han vetat att förena den stilistiska elegansen och den alla vedermodör övervinnande kärleken till uppgiften.

Vid tiden för årsdagen riktade Liedgren den svenska bokmarknaden med ett urval svenska psalmer. Den närmaste uppgiften för samlingen är att tjäna undervisningen. Häftet har därför kommit att omfatta psalmer allenast fram till 1819 års psalmbok, allt från de sparsamma resterna av medeltida andlig diktning. Psalmerna återges i tidstrogen dräkt och äro försedda dels med ord-förklaringar, dels ock med synnerligen instruktiva anmärkningar, vilka även omfatta ett antal psalmer ur den Wal-linska psalmboken.

Avser än urvalet att närmast tjäna skolorna, är det anmäla-ren en glädje att påpeka, att konfirmandlära-ren-prästen här har en utomordentligt god hjälpkälla vid valet av psalmer för konfirmandundervisningen. Särskilt då man vill söka att i samband med psalmundervisningen meddela en smula kyrkohistoriskt kunskapsstoff eller åtminstone några bilder ur svensk kyrkohistoria, kan detta nyutkomna arbete såväl genom det omsorgsfulla urvalet som ock genom anmärkningarna vara till stor hjälp.

A. A.

Dansk Organist- og Kantorfor-enings Præludiesamling for orgel eller Harmonium. Wilhelm Hansens edition Nr 3189, Köpenhamn och Leipzig.

En »samling danska preludier till bruk vid gudstjänsten» kallas detta arbete i det inledande förordet. Dels på grund av detta uttalande och dels med anledning därav, att organister stå för häftets innehåll, väntar man sig något helt annat, än vad man finner, och blir därför ganska förvånad, då man gör den upptäckten, att samlingen i allmänhet ej motsvarar, vad förordet säger. Preludierna lämpa sig nämligen knappast så synnerligen väl till bruk vid gudstjänsten: de äro mestadels för

långa, innehållet i många av dem svarar ej mot längden, en del äro föga kyrkliga.

Bland goda preludier kunna nämnas de av Debois, Rung-Keller (nr II, vars första del gott kan användas fristående), Tryde Asger Hamerik (dock föga kyrkligt i mitten); Joh:s Würtz har ett parafrasfragment — såsom koralpreludium föga passande. Camillo Carl-sens Preludium I är ett bra stycke musik men intet koralförspel, under det hans Preludium II passar bättre som postludium.

Ger sålunda samlingen i sin helhet ej intryck av koralpreludier, finnes dock inom densamma en del mycket god och i många fall väl arbetad musik, visande danska kyrkomusikers gedigna kunskaper.

En brist är, att nästan överallt anvisningar saknas om pedalanvändningen.

Swante Sjöberg.

Dietrich Buxtehude: Missa Brevis, utgiven av Wilibald Gurlitt. Bärenreiter-Verlag, Kassel. Mark 3: 20.

Bland 1600-talets stora namn på kyrkomusikens område har Dietrich Buxtehude en rangplats. Buxtehude har ju bevarat sitt namn åt eftervärlden som orgelvirtuos och icke minst som tonsättare.

För oss har Buxtehude ett särskilt intresse, därigenom att flera av hans verk, såväl i manuskript som i tryck, finnas bevarade i Uppsala universitetsbibliotek. Missa brevis tillhör dessa.

Missa brevis är skriven för 5-stämmig kör och orgel (generalbas) och är hållen alltigenom i typisk Palestrinastil.

I det inledande Kyriet gripes man av det högstämda allvaret i melodiken, stämmornas ypperliga behandling, där de föras in med varandra i harmoniskt välljud.

Det efterföljande Gloria inledes med ett recitativartat motiv i basen. Melodiken är hållen i sträng stil och fram-träder lugnt och värdigt för att efter hand stegras i rytmiska tongångar, som giva det hela en avslutning av stor effekt. I mässans sista del lägger man märke till det kromatiskt behandlade motivet »Miserere», och i sluttakterna »Cum Sancto Spiritu» sväller det hela ut till en lovhymn av gripande verkan.

Missa brevis är, vilket framgår av namnet, en kort mässa och egentligen

skrivnen i en sammanhängande del. Givetvis kunna dock Kyrie och Gloria utföras separata. Vid utförandet av mässan i dess helhet är man ej bunden av instrumental beledsagning, men krav ställas på en homogen körbesättning.

Missa brevis är i alla avseenden

ett värdefullt tillskott till vår kyrkomusik, och man är professor Gurlitt tack skyldig, som framdragit Lübeckermästarrens verk i ljuset. Det kan varmt rekommenderas till alla av gammal kyrklig musik intresserade kyrkomusiker.

Yngve Norén.

Meddelanden.

Jesu sju ord på korset, H. Schütz' passionsoratorium, har enligt till red. inkomna meddelanden på palmsöndagen utförts i Engelbrektskyrkan i Stockholm (rundradierades; dirigent: musikdirektör D. Ahlén), i Norrköpings St Olai (dirigent: musikdirektör H. Cederwall), i Salems kyrka (dirigent: G. Grefberg) och i Kristianstad (dirigent: musikdirektör H. Wadborg). I Christine kyrka i Göteborg utfördes på långfredagen Schütz' Jesu sju ord på korset samt Max Regers Långfredagskantat (dirigent: musikdirektör Sven Körling). — I Oscar Fredriks kyrka i Göteborg utfördes på palmsöndagen J. M. Kraus' oratorium: Der Tod Jesu; dirigent: dr Birger Anrep-Nordin. — I Örebro Olaus Petri kyrka framfördes på långfredagen under musikdirektör Adolf Andrés ledning delar av Bachs h-moll mässa samt Becker: Sacred Dialog; i Engelbrektskyrkan utfördes Bachs Matteuspasion (dirigent: musikdirektör D. Ahlén); första delen rundradierades.

Nya orglar. St: Jakobs förs. i Stockholm har beslutat om- och tillbygga sin kyrkoorgel. Sålunda kommer den att erhålla ett fjärrverk om 13 stämmor, 3 högtrycksstämmor samt nytt 4-manualligt spelbord. Vidare införes rent pneumatisk traktur. Orgeln, som räknar ett flertal stämmor från mästaren P. Z. Strand, kommer efter ombyggnaden att omfatta 80 stämmor. Arbetet skall utföras av Åkerman & Lunds Nya Orgelfabriksaktiebolag och vara avslutat före den 1 nov. 1929.

Borlunda förs. i Lunds stift har kontrakterat med A. Mårtenssons orgelfabrik i Lund om en ny orgel för sin kyrka. Orgeln erhåller 22 stämmor, fördelade på två manualer och pedal. Även Bolshögs förs. har för sin kyrka beställt en ny orgel hos samma firma.

Utmärkelser. K. M:t har den 8 mars tilldelat förre kantorn i Lycksele för-

samling *P. T. Stenberg* och den 5 april förre klockaren i Muonionalusta förs. *Joh. Kangas* medalj i guld av femte storleken med inskrift För medborgerlig förtjänst.

Möteskalender. Enligt hittills ingångna meddelanden anordnas under instundande sommar och höst årsmöten, kurser och kyrkosångshögtider inom de skilda stiftens på nedanstående tider och platser.

Årkestiftets kyrkosångsförbund: kyrkosångshögtid och årsmöte i Söderhamn 27—29 september.

Linköpings stifts kyrkosångsförbund: kyrkosångshögtid och årsmöte i Norrköping i medio av oktober.

Skara stift: Västergötlands körförbund håller konsert vid kyrkligt möte i Skara 17—19 juni; K. S. V. och O. K. F. anordnar årsmöte vid liturgisk-kyrkomusikalisk kurs i Skara antagligen i augusti.

Strängnäs stifts kyrkosångarförbund: närkesdelen ger konsert vid kyrkliga mötet i Örebro 7 juli; sörmulandsdelen anordnar kyrkosångshögtid i Eskilstuna 9—10 nov.

Västerås stifts kyrkosångsförbund avhåller kyrkosångshögtid i Västerås den 8—9 juni.

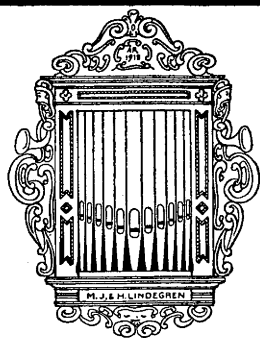
Lunds stifts kyrkosångsförbund anordnar kyrkosångshögtid i Malmö den 27—28 oktober; K. S. V. och O. K. F. anordna liturgisk-kyrkomusikalisk kurs i Karlshamn 9—12 juli och i samband därmed årsmöte.

Karlstads stifts körförbund anordnar kyrkosångshögtid i Sunne och Fryksände den 15—16 juni

Härnösands stifts K. S. V. anordnar liturgisk-kyrkomusikalisk kurs i Berg, Jämtland 17—21 juni.

Visby stifts K. S. V. anordnar sångfest i Hablingbo kyrka den 30 juni (ev. senare).

Ytterligare uppgifter införlämnas.

M. J. & H. Lindegren

Orgelbyggare

Göteborg

Telefon 42638

Postadress Göteborg 7

Telefon 42638

Tillverkning av piporglar enligt tillförlitliga, länge beprövade system, anpassade efter vårt lands klimatiska förhållanden. Alla delar tillverkas omsorgsfullt och av bästa material. Egen tillverkning av pipor.

Våra orglar hava av herrar musikkirktörer och organister erhållit de högsta vitford för såväl vacker intonation som exakt och behaglig funktion.

Renoveringar och omstämningar utföras omsorgsfullt.

Liturgisk-kyrkomusikalisk kurs

i Berg (södra Storsjönejden, Jämtland, vid inlandsbanan) anordnas 17—21 inst. juni av K. S. V. och K. S. F. i Härnösands stift med föreläsningar, praktiska övningar, kyrkokonsert, liturgiska gudstjänster m. m.

Medverkande bl. a. kyrkoherde F. M. Allard och komminister K. Peters från Östergötland samt musikkirktör Valdemar Ählén och violinisten Sven Kjellström från Stockholm.

Medlemsavgift kr. 4,50, vivre 3,50 pr dag, logi 0,50 pr natt, om lakan och fillt m. m. medtages. Anmälan före 25 maj hos K. S. V:s sekr. komminister P. Silén i Härnösand.

Liturgisk kyrkomusikalisk kurs i Berg.

Kursen kommer i likhet med de föregående att omfatta liturgiska gudstjänster, föreläsningar, diskussioner, praktiska övningar, särskilt för präster och särskilt för organister, jämte gemensamma sådana, samt åtminstone en kyrkokonsert.

Såsom medhjälpare påräknas ordföranden i Sveriges Kyrkosångsförbunds Centralråd, kyrkoherde F. M. Allard i Örtomta med en serie föreläsningar över ämnet: från Luther till Bach (indelad i synnerligen intressanta underavdelningar) samt komm. K. Peters från V. Tollstad med föreläsningar över högmässans historia, kyrkoåret, några kyrkoseder, historiskt belysta, samt en högmässa från musikalisk synpunkt. Vidare har man lyckats förvärva musikkirktör Waldemar Ählén, en av våra förnämsta krafter på orgelområdet, dels för kyrkokonserten, dels för ledningen av de liturgiska övningarna för organisterna. Även så har violinisten Sven Kjellström förklarat sig villig ställa sin kända förmåga till kursens disposition en eller annan dag.

Fullständig ordning för kursen jämte närmare uppgifter ang. logi och vivre (c:a 3:50 för mat jämte 50 öre pr natt) kommer att förutom medlemskort före den 5 juni utsändas till anmälda deltagare.

Kursavgiften är kr. 4:50, som inbetalas vid anmälan till K. S. V:s sekreterare, komminister P. Silén i Härnösand före den 25 instund. maj, då önskan om logi och vivre genom kursledningens försorg också bör särskilt givas tillkänna.

För såvitt tillgångarna visa sig kunna sådant medgiva, kommer ett antal (högst 10) stipendier även denna gång att utdelas till de mest meriterade bland i tid anmälda kantorer (incl. organister). Ansökan härom bör i alla händelser före maj månads utgång vara insänd till kyrkoh. D. Rudin, Stigsjö.

Den tillämnade kursen vare anbefalld åt de kyrkomusikintresserade och åt hela vårt kyrkofolks välvilja, men främst åt Hans nåd och välsignelse, vilkens Andä allena »lär med skilda tungors ljud — all jordens folk att prisä Gud».

ÅKERMAN & LUNDS NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

TEL. 26

SUNDBYBERG

TEL. 26

TILLVERKNING AV PIPORGLAR för kyrkor, kapell och konsertsalar.

OM- OCH TILLBYGGNADER, reparationer, omställningar och rengöringar av gamla orgelverk samt inmontering av elektriska blåsverk utföras.

UTESLUTANDE SVENSKT MATERIAL OCH ARBETE

Under år 1928 hava vi utfört orgelverk till bl. a.

Berghems kyrka	2 man.	13 reg.
S:t Eugenia kyrka, Stockholm	2 "	22 "
Kristianstads kyrka, med fjärrverk	3 "	53 "
Ljusterö kyrka	2 "	11 "
Mariakyrkan, Hälsingborg, med fjärrverk	3 "	66 "
Solna kyrka	2 "	18 "
Stavby kyrka	2 "	13 "
Svenljunga kyrka	2 "	23 "
Ytterjärna kyrka	1 "	8 "
Östersunds kyrka	2 "	14 "

Ledigförklarade kyrkomusikertjänster.

Förenade folkskollärare-, klockare-, organist- och kantorsbefattningarna

vid **Stjärnorps** kyrka och kyrkskola, Östergötlands län, förklaras härmed till ansökning lediga. Skolform: B: 2, träslöjd och fortsättningsskola, nyrestaureerad lärarbostad om 4 rum, kök och hall; skolan ombyggd 1923 med vackert läge invid Roxen, och bussförhindelse med Linköping (18 kilometer) 6 dagar i veckan. Löneförmåner: för läraretjänsten enligt lag; för de kyrkliga befattningarna: organistsysslan 450 kr.; klockaresysslan 150 kr.; övande och ledande av kyrkokör 150 kr.; vartill kommer avkomsten av en mindre lönejord och trädgård. Till semestervikarie högst 60 kr. Kör- och orgelbibliotek för kyrkan påbegynt. Tillträde omedelbart.

Ansökningar insändas före den 13 juni 1929 till Skolrådets ordförande, Stjärnorp.

Förenade med folkskollärare- och klockaretjänst:

I **Hogdal** (Amaliebergs skola), Göteborg. o. Bohus l., sökes före 28 maj (adr. Hogdal, Strömstad). Skolform B 2. Lön 600 kr.

I **Öre Ullerud**, Värml. l., sökes före 29 maj. Skolform B 2. Lön 800 kr.; å lärarelönen f. n. 200 kr. komm. tillägg.

I **Säby**, Västm. l., sökes före 31 maj (adr. Kolbäck). Skolform B 1; forts.-skola. Lön 600 kr.

I **Hjälmseryd**, Jönk. l., sökes före 7 juni (adr. Stockaryd). Skolform B 2; forts.-skola, ev. slöjd. Lön 700 kr.

I **Härlunda**, Kronob. l., sökes före 11 juni (adr. Häradsbäck). Skolform C 1; forts.-skola, kvinnlig slöjd. Vikariat från 1 juli sökes samtidigt.

I **Stjärnorp**, Österg. l., sökes före 13 juni. Se vidare annons i detta nummer!

I **Lista**, Söderm. l., sökes före 22 juni (adr. Biby). Skolform B 2; forts.-skola, träslöjd. Bostad 5 rum o. kök. Lön 600 kr.

I **Haurida**, Jönk. l., sökes före 25 juni (adr. Vireda). Skolform B 2; forts.-skola, slöjd. Lön 500 kr. + avk. av klockarejord (c:a 50 kr.).

Kantorsval. Till kantorer vid förenade tjänster ha valts: i Näshult Alma Nilsson, Härlunda, i Visingsö D. Svensson, Vireda, i Essunga F. Mårtensson, Kila, i Karleby O. Nordblom, Vänersborg.

Häkan-Ohlssons boktr., Lund

2.7.1929